

Лі Юнк-шан і Лі Юнк-по

Мирослав Ірчан

Лі Юнк-шан, косоокий, жовтомертвецький, як всі китайці, сидів на горбочку, жував чорний хліб і тупими очима вдивлявся в далечінь. Та він не бачив ні осіннього, замазаного українського краєвиду, ані думав про те, чого він, син жовтої раси, сидить на брудній, невідомій йому землі. Він бачив у своїй уяві бідні, тьмяні халупки китайського села, з розцвілими садками, з рисовими ланами. Бачив безвиглядні вічні злидні своєї чисельної родини, похилого батька з каправими очима і матір, мовчазну, в зморшках. Пригадався йому той день, як він і брат Лі Юнк-по, висушені голодом, пішли з села шукати щастя. Їх наймали на поденну роботу в полі, і били, й знущалися. І вони втікали далі. Потім ходили по ярмарках і показували свої штучки, вивчені ще дома. Мучились цілими днями і в'янули з голоду. Руки висихали, ноги ледве волочилися. З багатих хиж їх проганяли, а по містах вони тільки дивились, як інші їли різні добрі присмаки. І плакали з братом з заздрості та бажання. Такі обідрані, такі голодні!

—Чому це так? Одні можуть їсти все, що хочуть, а другі помирають з голоду, — питав його старший брат Лі Юнк-по.

—А чому одні мають рисові лани, самі нічого не роблять, тільки наймають робітників, ще й б'ють їх і примушують голодувати? — питав він брата.

Але обидва не вміли зрозуміти, чому це так.

Раз — під час своєї мандрівки — вони здибали в троянчному гаю старого дідуса й розговорились. Всі троє нарікали на голод, на злидні. Дідусь хитав головою і розплітаючи сиву косу, розповідав, що десь там, далеко, на схід сонця, за горами є країна, де люди живуть краще. Там можна нашому братові заробити й не голодувати. І він плакав старими очима, що не має в нього сили піти туди. Що він ніколи вже не буде щасливим...

Вони слухали дідуса, і стомлені очі зоріли надією. Порадилися, як і куди йти, та й подались в далеку дорогу. Не раз падали від втоми, не раз аж до крові кусали сухі губи, щоб освіжити їх. Але надія на краще підтримувала.

По тяжких, довгих місяцях вони перейшли гори і подалися між білих людей.

І знову ходили по ярмарках, знову танцювали, ходили на голові і їли скло. Юрба дивилась на них і реготала. А білі хлопчаки тягали їх за коси.

Але щастя і тут не було. І тут голодували вони, спали надворі під возами і мостами. І тут, в цій білій країні, було те ж саме, що і в їхньому Китаї. І тут, як там, одні пухнули з голоду і працювали, а другі дармували й жили в розкошах.

По довгих блуканнях від міста до міста одної ночі старший, Лі Юнк-по, без прощання утік від нього. Лі Юнк-шан плакав, шукав брата і бідував сам. Довго-довго. Аж одного дня, під глузування дітей і гарно зодягнених людей, його прийняли на велику фабрику. Він возив малим візочком чорне вугілля до страшної печі. Місяцями, роками. Білі хлопці сміялися з його коси, і він постриг собі голову. А потім була

забастовка. Він не розумів, чому всі робітники не йшли на роботу, тільки кричали щось під фабрикою. Білі хлопці пояснили йому, що таке забастовка, і він кричав теж. По-своєму. Але як він кричав! Аж боліло в грудях. І від того дня білі хлопці не глузували з нього. Вони розповідали йому, що по всьому світі така неправда, як і в його країні. Що є бідні і багаті. Є такі, що продають себе, свою працю, і є такі, що купують. І від них довідався, що колись прийде час, в якому не буде так. Колись буде велика-велика забастовка. У всіх країнах. І тоді будуть навіть стріляти. І вже не буде бідних та багатих. Будуть всі рівні, всі однакові. Коли це буде, він не знав, але товариші казали, що буде. І він чекав — з дня на день. З року на рік.

Аж одного осіннього дня на фабриці робітники були чомусь не такі, як звичайно. Вони щось кричали, махали руками і не працювали. Лі Юнк-шан думав, що знову забастовка. Та під вечір загули гудки і всі кудись бігли й кричали. Він побіг за всіма. У великому будинку роздавали рушниці, і йому пройшов мороз по шкірі. Лі Юнк-шан зрозумів, що прийшов той жданий день "великої забастовки". Що тепер уже всі будуть рівні, йому казали, що не "ліворуція", але він не любить так називати великої забастовки. А потім — потім він вже добре тямить. Він стріляв на вулицях. А раз чиясь куля прострелила йому руку, і його довго лікували в білому будинку. А потім він з Хо Ю-ме, своїм товаришем, пішли на фронт. І ось зараз вони сидять біля скоростріла і бережуть, щоб з-за річки не йшли ті, що не люблять "великої забастовки".

— Лі Юнк-шан! — шепнув Хо Ю-ме, що лежав біля скоростріла. — Гляди!

Лі Юнк-шан прокинувся з задуми і глянув, куди вказував Хо Ю-ме. Там, не з-за річки, а збоку, далеко на полі, скакали якісь їздці. Багато, аж чорно. Він примружив очі й намагався розпізнати їх. А їздці наближалися. Нараз з другого горба — вистріли. Один. Другий. Сотні. Їздці поділилися надвоє: одні поскакали поза горб, другі кинулися до мосту. Лі Юнк-шан зрозумів все. Це були "вони". Він гаркнув на Хо Ю-ме, скочив до скоростріла і — заграв. Рівно, жваво. І знову їздці розсипались. Деякі попадали. Деякі махали шапками. Але Лі Юнк-шан не звертав на них уваги. Та-та-та-ті-ті-та. Та-та-та-ті-ті-та — вигравав на своїй машинці, і йому було весело. Часами зупинявся на хвилинку, і тоді зашкірений Хо Ю-ме швидко подавав йому бинду набоїв. Їздці не витримали і повернули назад. А Лі Юнк-шан з реготом переслідував їх смертоносною музикою. Нараз Хо Ю-ме міцно торгнув його за рукав і закричав. Лі Юнк-шан повернувся й на мить задеревів. Майже біля них, ззаду, скакали верхові й кричали. Не було вже часу повернути скоростріл, і Лі Юнк-шан вхопив з землі рушницю.

— Здавайся, ходя! — кричали верхові.

Та Лі Юнк-шан у відповідь вистрілив прямо в першого їздця. Хо Ю-ме — в другого, їздці закричали, і коні рвонулися вбік.

Лі Юнк-шан і його товариш з спокійно-холодними обличчями сиділи на землі (з підібганими під себе ногами) й стріляли. їм почали відповідати. Хо Ю-ме перекинувся, поцілений в горло, і забелькотів. По п'ятьох вистрілах рушниця Лі Юнк-шана затихла. Треба було класти нові набої. І цим покористувалися верхові. Вони вмить прискочили й оточили його,

—Здавайся, проклятий ходя! — закричав передній і замахнувся шаблюкою.

—Сов'єт поставіл, сов'єт вазьмот!

—Хо Ю-ме,..— простогнав він, вхопився руками за голову і перекинувся на бік.

—А за віщо ж ти борешся? — питав брата глузливо високий парубок в довгохвостій шапці.

—Я? За родной Украина, — відповів Лі Юнк-по.

—Петлюра деньгі — большевік резать. Большевік деньгі — Петлюра резать...

Лі Юнк-шан блиснув на нього своїми запалими очима і, набиваючи рушницю, відповів спокійно коверканою російщиною:

Та в цій хвили він почув над собою свист шаблюки, а за ним тяжкий удар в голову. І Лі Юнк-шан був певний, що всьому кінець,

Він не тямив, не знав, що було далі. Коли знову розтулив очі, то почув пекучий біль в тяжкій голові, побачив над собою сільську стріху й багато озброєних людей. На нього не звертали уваги, і Лі Юнк-шан міг спокійно дивитися на них. Це були молоді хлопці, як він, одягнені в що попало. Озброєні з ніг до голови. Деякі п'яні. Нараз... нараз Лі Юнк-шан підніс голову, і косі стомлені очі заблищали. Якось по-звірячому. Дико. Він сперся на руки і, хоч голову була важка, підвівся на рівні ноги. Він мусив підніматися. Мусив! Ось там, між юрбою, він побачив рідного брата Лі Юнк-по. Свого брата, озброєного, як всі. І Лі Юнк-шан закипів. На вустах виступила біла піна. Зуби скреготали. Він не зводив з брата очей і прислухався розмові.

Юрба залилась розкотистим реготом, і Лі Юнк-по сміявся з усіма. А, як втихли, він додав.

І знову юрба заревла від реготу.

Лі Юнк-шан, спершись на стіну хати, блідий, як сама стіна, тремтів і не зводив очей з брата. Нараз сказано закричав:

—Лі Юнк-по-о-о!

—А! Пізнали! Свій свого! — сміючись, говорили з гурту.

—Лі Юнк-по! — засичав Лі Юнк-шан. Придавлено. Ненависно. Як чорна гадюка.

Юрба озирнулася, а з нею й Лі Юнк-по. Він глипнув на брата — і зблід. І задеревів на місці.

Лі Юнк-по не рушався з місця. Два рідні брати стояли один проти одного, як чужі. Один полонений, другий вільний. Але в їх серцях забилося щось рідне. В головах промигтіли давні-давні спогади. Нужденне життя, мандрівка по світу, шукання щастя. Старший, Лі Юнк-по, почав дрижати. Чи з сорому, чи з несподіванки. Молодший, Лі Юнк-шан, дрижав з ненависті, злості й сорому за брата. Він швидко заторохкотів на своїй мові і тільки четверо слів по-російському: "Петлюра деньгі — большевік резать". На ці слова Лі Юнк-по насильно усміхнувся, щось сказав, підійшов до брата і несміливо простяг йому руку. Та тут сталося щось нечуване. Лі Юнк-шан миттю, як дикий кіт, кинувся на Лі Юнк-по, зручно вдарив ногою по його ногах, звалив на землю і впився зубами в горлянку брата. Той захрипів, загарчав, забив ногами і з усієї сили потяг Лі Юнк-шана за вухо. Щось хруснуло...

Це був короткий момент. Момент дикої, нещадної боротьби. Вони гарчали, як собаки. Стогнали і вили.

З великими зусиллями розірвали їх. Лі Юнк-шан був жовтий, як мертвець, з блудними очима, скривавленим ротом. Він все ще гарчав і рвався вперед.

Лі Юнк-по звивався на землі, бив ногами й руками, як недорізаний півень крилами. А з перегриженої горлянки струмочком дзюрчала кров.

На другий день, до схід сонця, прийшли до хати, де лежав Лі Юнк-шан, озброєні люди в довгохвостих шапках і сказали йому, що він мусить умерти, його брат помер вночі, а він помере ранком.

На спокійному обличчі Лі Юнк-шана з'явилася усмішка вдовolenня. Йому було весело, що негідний брат помер.

І як вели його за село та били прикладами і нагаями по раненій голові, Лі Юнк-шан думав чомусь, що це б'ють його наставники на рисових полях в Китаї. І згадалася йому бідна, тьмяна халупчина, і каправий батько, і поморщена мовчазна мати.

А як в нього міряли з п'ятьох рушниць, він був спокійний, як звичайно, і в душі подумав:

"Чи і в Китаї така велика забастовка, як тут?"

І це була його остання думка.

Над Бигом, 1919